

B. MÜLLER TAMÁS

A jogablók fellegvárától a Tanácsköztársaság Házáig

*Az Országház jelképpé válása és szimbolikus felhasználása
a 20. század eleji szocialista mozgalomban és
a Tanácsköztársaság időszakában*

A huszadik század első két évtizedében a szocialista propagandában az Országház és terének politikai célú felhasználása a munkásmozgalom aktuális helyzete szerint két jól körülhatárolható időszakra osztható. Az elsőt – amely az 1900-as évek elejétől datálható az őszirózsás forradalomig – az „ostrom”, a másodikat pedig 1918. október 31-e után a „győzelem, megszállás és transzformáció” időszakának is nevezhetjük.

„...támadók vagyunk hát. Rohamra!” – Az „ostrom” időszaka

Az Országház épülete a 19. század végi magyar nemzettudat manifesztálódása volt. Tervezése és építése során az ezeréves magyar államiságot és jogrendet, illetve a magyar nép szuverenitását tükröző allegorikus tartalmakkal, szimbólumokkal és művészeti motívumokkal töltődött fel. Már építési szakaszában az ország ikonikus épületévé vált. Bár erre tervezői valószínűleg nem gondoltak, az épület meghatározó építészeti és művészeti adottságai folytán államhatalmi és politikai funkciója mellett szinte tálcán kínálta a politikai célú felhasználást.

Annak felismerése, hogy a parlament épülete tartalomhordozó jelképként kiválóan alkalmas politikai üzenetek célba juttatására, leginkább a Magyarországi Szociáldemokrata Párt (MSZDP) véleményformáló vezetőihez és lapjukhoz, a Népszavához kötődik. A századfordulóra a parlamenten kívüli, de mérvadó és szervezett politikai erővé váló szociáldemokraták lapjában, nagygyűléseiken és plakátjaikon a törvényhozás palotája a politikai marketing kezdetleges, de mégis jól alkalmazható, jól formálható eszköze lett.

A politikai jogok – így leginkább a választójog – köréből való kirekesztettség volt az alapja annak a szocialista kommunikációban korán kialakuló metaforikus beszédmódnak, ami arra a leegyszerűsített, de ennél fogva kiválóan érthető és egyszerűen felhasználható ellentéppárra alapozta üzenetét, mely szerint a fennálló politikai berendezkedés kiváltságos képviselői a hatalom körén – vagyis a parlament falain – belülre, míg az általuk a választójogtól távol tartott munkásság azon kívülre került. Ezen a vonalon tovább haladva a szocialista propaganda nyelvi és vizuális megnyilvánulásaiban az Országház épülete olyan várrá lett hasonlatos, amelynek cifa tornyait és vastag falait csak a választójog kiszélesítésének kikényszerítésével, vagyis képletesen szólva: csakis kitartó ostrom útján tudja bevenni a munkások serege. Mindez kiválóan tetten érhető például az 1905. szeptember 15-én tartott Országház téri választójogi tömegtüntetés kapcsán, ami nem melleleg az ekkor igencsak fiatal és félkész állapotban lévő Országház tér tüntetéstörténetében az első igazán nagyszabású tömeg-

demonstráció volt. A *Népszava* ekkor a következőképpen határozta meg, mit is szimbolizál számukra a törvényhozás épülete: „Az a vár nem a jognak a vára. Az az épület a középkor penészillatát árasztja és a jograblók fellegvára. [...] Az a vár nem a nép menedéke, nem népjog az alapja, nem szabadság teszi sziklaszilárddá falait – hanem jograblás az alapja, börtönzagú a levegője, nyirkosak a falai, amelyeknek minden köve sziklává szilárdult könnypatkák: a nyomorultak könnyecskéi. [...] Rohamra! A vár kapuit könnyörgéssel nem nyithatjuk meg többé. A sáncokba nem engednek be, hogy védők lehessünk, támadók vagyunk hát. Rohamra!”¹ Az Országház megostromlására, vagyis a parlament falain belülre kerülésre vonatkozó metaforikus szóhasználat az első világháború végéig megmaradt a szociáldemokraták politikai kommunikációjában. Az Országház épülete képletesen szólva olyan „erődde” vált a szocialista mozgalom számára, amelynek bevétele – ami tehát ekkor hangsúlyozottan a választójog és a parlamenti képviselőlet kiharcolását jelentette – mindennél fontosabbá vált.

Az 1905. évi demonstrációt követő években viszont nemcsak a politikai követeléseiket hagyták figyelmen kívül, hanem egyetlen tüntetésüket sem engedélyezték az Országház előtt elterülő, a szociáldemokraták számára azonban egyre fontosabb felvonulási célponttá váló téren. A hatóságoknak a tiltások betartatására, a szocialista tüntetések megakadályozására, feloszlatására és a zavargások megelőzésére többször is komoly fegyveres erővel kellett felvonulniuk. A népakarat elől elzárkózó vár képét, illetve a politikai jogok kiterjesztésétől távol tartott munkásság kitaszítottságának toposzát a lezárt, katonasággal megerősített Országház képe tovább erősítette.

Az általános választójog elnyerése által elfoglalni kívánt erődítmény képe az 1910-es évek elején nemcsak metaforikus, hanem egyenesen vizuális megjelenítést kívánt. Így jelent meg Bíró Mihály korabeli agitációs plakátjain. A politikai és reklám plakátművészet alapjait lerakó Bíró munkái között legelőször 1911 nyarán tűnt fel az ostromolt Országház képe. Ezen a parlamentet egy magas, vastag, komor kőfallal körülvett erődként ábrázolta, melynek kapuján – vélhetően a munkásságot, de egyben a mezítelen igazságot is szimbolizáló – ruhátlan, vörösés tónusú, izmos férfialak egy faltörő kossal üt lyukat.² A jelentős, olykor túlhangsúlyozott izomzat a 19. század végétől kezdődően a nagyüzemi munkásság attribútuma lett, amit egyes esetekben akár önálló szimbólumként, a szellemi és erkölcsi erő közvetett jelképeként is használták a szocialista képi propagandában.³

Az elfoglalásra váró Országház képe Bíró két 1912-ben készült plakátján is megjelent. Ezek között az egyik egy színvilágát és motívumkincsét tekintve kevésbé kidolgozott, de éppen ezért rendkívül egyértelmű jelentést hordozó alkotás. A plakátot Bíró bár a parlamenti ellenzékben lévő Justh-pártiak és szövetségeseik 1912. március 24-i választójogi tüntetésére készítette, de a demonstráció résztvevői között tervezetten megjelentek a szociáldemokraták szervezett munkástömegei is.⁴ A plakáton egy láncait letépő, mezítelen, izmos, kiáltó férfialak indulattól fűtve mutat a távolban feketén meghúzódó Országház irányába. Ebből az évből sokkal szuggesztívebb hatású Bírónak az a plakátja, melyet az MSZDP 1912. március 4-i

¹ *Vörös péntek*. *Népszava*, 1905. szeptember 15. 1.

² Az 1911. július 30-án megtartott választójogi tüntetést az ekkor parlamenti ellenzékben lévő Országos 48-as és Függetlenségi Párt, illetve az MSZDP és egyéb szervezetek rendezték. In: Bíró Mihály: *Plakátok*. A Bíró Mihály születésének 100. évfordulójára megnyílt kiállítás katalógusa. Budapest–Bécs, 1986. 44.

³ Aradi Nóra: *A szocialista képzőművészet jelképei*. Budapest, 1974. 111.

⁴ Az Országos 48-as és Függetlenségi Párt és szövetségesei számára készített plakát. Országos Széchényi Könyvtár (a továbbiakban: OSZK). Jelzet: PKG.1918/28/a.

Bíró Mihály plakátja 1911-ből

Győzelem, megszállás, transzformáció – Az Országház és terének Tanácsköztársaság alatti dekorációi

Az első világháború végére a betiltott, erőszakkal feloszlott vagy éppen eredménytelen sztrájkok és tüntetések következtében a Magyarországi Szociáldemokrata Párt kommunikációjában az Országház és annak tere a munkásság jogfosztottságának politikai szimbólumává, mozgalmi szenvedéstörténetük stációjává vált. Már nem pusztán politikai ellenségeik jelképes főhadiszállása volt, hanem a munkásmozgalom emblematicus helyszíne is, melynek „aszfaltját a jogért tüntető, harcos proletárság vére festette pirosra”, ahol a korábbi választójogi tüntetéseken „rendőrgolyók fúródtak proletárszivekbe”⁵ – írta a *Népszava* 1919 februárjában. Amikor 1918 őszén megadatott a szociáldemokrata párt számára, hogy a Monarchia összeomlásának időszakában vezető szerepbe kerüljön és alakítója legyen a forradalmi átalakulás politikai zűrzavarának, kommunikációjukban az Országház terének és magának az épületnek újból kiemelt, szimbolikus jelentősége lett. Ekkor azonban már győztesként álltak azon a téren, amelyről mindaddig vesztesként vonultak le. Propagandájukban a győzelmi pozíció birtokában így természetesen átalakult az Országház üzenetközvetítő tartalma. Az MSZDP számára az Országház terén való győztes jelenlét egyértelműen hatalom-legitimációs funkciót töltött be, ami megadta az alkalmat számukra a múltbeli mozgalmi áldozatváltások és iránymutatásaik utólagos igazolására is. 1918. október 31-ének győzedelmes

⁵ *Munkások! Polgárok! Az MSZDP 1912. március 4-i tüntetésének plakátja.* OSZK. Jelzet: PKG, 1914. 472.

⁶ *Ma még...* Népszava, 1912. március 5. 1.

⁷ *Budapest népe temetett.* Népszava, 1919. február 26. 4.

éjszakája után nem is várhoztak sokáig. 1918. november 3-ra az MSZDP önálló ünnepi nagygyűlést szerveztetett a parlament terére, amit a lapokban egyenesen a munkásság diadalünnepének kereszteltek el. A *Népszava* tudósításában az Országház épületének jelképét megjelenítve érzékeltette győzelmüket. „A képviselőház ott áll a háttérben. Benne kovácsolták még nem is oly régen a szabad gondolat bilincseit, ott árulták el a választójogot. A parlament ott áll némán, szótlanul. Az ablakai zárva vannak, nincs bent senki. Kitakarodtak belőle a nép ellenségei s a nép embereinek ma fölösleges, hogy bent legyenek. Ott lesznek, bent lesznek csakhamar – a nép akaratából” – írta az újság cikkírója a szociáldemokrata munkásság diadalünnepén.⁸

Az MSZDP november 16-án a köztársasági államforma Országház téri proklamálását újabb nagy győzelemként ünnepelte. Ekkor a *Népszava* a következő szavakkal temette egykori ellenfeleiket: „A nagy kupolacsarnokot, a csúcsíves architektúra magyarba szabott remekét, hatalmasan lendülő vonalainak merész díszével nem ezért építették ide: nem a népnek, nem egy nagy sorsfordító aktus csarnokának. Süppedő szőnyegein nagy urak jártak még tegnap is, kényelmes bársonypamlagon vakmerő üzleteket terveztek és hajtottak végre a tegnapi törvényhozók; – ma a nép jelent meg merész ívei alatt és vele együtt kipszultl innen minden, ami a múlt volt”⁹ – olvashatjuk a történelmi esemény utáni napon.

A forradalmat követően az MSZDP az országgyűlésre továbbra is a „proletárság politikai harcának küzdőtereként” tekintett.¹⁰ A polgári, demokratikus köztársaságot egy elfogadható és sikeres stádiumnak tartotta. A végső célt, a kapitalista rend megdöntését pedig – szemben az 1918. november 24-én megalakult Magyarországi Kommunista Párt (KMP) erőszakos céljaival – „békés úton, alkotmányos módszerekkel és eszközökkel, a parlamenti többség megszerzése útján” kívánta elérni.¹¹ A pártvezetés így vélekedett még 1919 első felében is. Miután pedig a Berinkey-kormány az általános választójog alapján április 13-ra kiírta a nemzetgyűlési választásokat, a párt választási propagandájában az Országház képi felhasználása újból szerepet kapott. Ennek – és az említett alkotmányos, békés szociáldemokrata irányvonalnak – adekvát kifejeződése Bíró Mihály 1919 elején készült választási plakátja.¹² Felírta egyszerű választási üzenet: „Vörös parlamentet! Szavazzatok socialdemokratára”, képi világa pedig ugyanezt az egyértelműséget tükrözi. A plakáton egy elszánt arckifejezésű gyári munkás, lendületes mozdulatokkal festi vörösre a parlament épületét.

1919 márciusára azonban az MSZDP többségének politikai álláspontja megváltozott. Az ekkor kialakult válságos belpolitikai időszakban nem az önálló kormányzást vállalták, hanem szövetségre léptek, és Magyarországi Szocialista Párt néven közös pártot alakítottak az ekkor börtönben ülő kommunista pártvezérekkel.¹³ A két párt egyesülését és Károlyi puccs-szerű lemondatását követően március 21-én deklarált proletárdiktatúra új politikai gárdája grandiózus tömegrendezvény keretében lépett a nyilvánosság elé 1919. március 23-án, újfent az Országház tér hatalmat legitimáló színpadán.

⁸ *Diadalünnep*. *Népszava*, 1918. november 5. 3.

⁹ *A dolgozó százazrek diadalútja*. *Népszava*, 1918. november 17. 4.

¹⁰ A *Népszava* 1908. január 3-i számának vezércikkében (*Az általános választójog értékelése*) elvetette a parlamentarizmust elutasító szocialista nézeteket.

¹¹ *Alkotmányozó gyűlést!* *Népszava*, 1918. december 1. 1.

¹² OSZK Jelzet: PKG 1919/85.

¹³ A szociáldemokrata–kommunista kiegyezésről lásd bővebben: Varga Lajos: *Kényszerpályáról tévútra*. Budapest, 2019. 59–62., 73–80.; Hatós Pál: *Roszfűk világforradalma*. Budapest, 2020. 57–71.

A szovjet-orosz típusú proletárdiktatúra gyors megvalósításának lehetősége a börtönből az ország élére kerülő kommunista politikai vezetők, de a szociáldemokraták számára is igazi ünnepnap volt. Az MSZDP hangadó tagjai ekkor már a szocialista forradalmi hevülettől vezérelve domináns politikai erőként foglalhatták el az Országház terét, teljes körű politikai győzelmük végső, jelképes bizonyítékaként. Mindezt a proletárdiktatúra proklamálásának Országház tere szervezett hatalmas ünnepsége kapcsán a *Népszava* sorai világítják meg a legkiválóbban. „Megint százezrek léptei alatt dübörgött Budapesten a föld vasárnap délután. [...] Nem a régi fölvonulás volt már ez többé, amikor még csak kértünk, követeltünk, amikor idegen arcok, idegen emberek gyűlölködő tekintetei figyelték a proletár-seregek lépteit a paloták ablakaiból, amikor puskacsövek, szuronyok és gépfegyverek várták a fölvonulókat az utcasarkokon, az Országház-téren. A nagy kerék, amelynek küllői között csak minket morszoltak eddig, egészen megfordult és a dunaparti ezertornyú cifra palota, a régi úri gonosz gógnak dölyfös megtestesítője vasárnap már a népe volt egészen” – írta a diadaljelentéssel felérő cikk ismeretlen szerzője, 1919. március 25-én.¹⁴

A proletárdiktatúra bevezetésével a népképviselői parlamentarizmus intézménye is átértékelődött, ami hatással volt az Országház funkcionális és egyben jelképes tartalmának átalakítására.

A magyar államstruktúra lebontásában és a diktatúra intézményi-politikai kereteinek kiépítésében a Tanácsköztársaság kommunista vezetői az orosz forradalmat tekintették mintának. Az államhatalmi rend átalakításának célját az 1918 őszén Moszkvából hazaérkező kommunista politikusok nem is rejtették véka alá. Saját lapjukban, a *Vörös Újság*ban az első számtól kezdve a szociáldemokraták parlamentáris nézeteinek teljes tagadását hirdették. A Károlyi Mihály kormányában miniszteri székeket vállaló szociáldemokraták ostorozását már a *Vörös Újság* első számában megkezdték. „A hatalom útja, a szocializmushoz vezető út a proletariátus diktatúráján, korlátlan uralmán keresztül vezet” – írta a *Nem kell alkotmányozó gyűlés*¹⁵ című cikk szerzője. A lap iránymutatása egyértelmű volt. A hatalmat megszerzeni „nem lehet békés úton, kedélyes szócsatákkal. A forradalom nem vitatkozik ellenségeivel, de szerte zúzza az elnyomó osztályt” – ismertette a cikk írója az egyetlen vállalhatóan nevezett forradalmi magatartást.

A KMP a demokratikus köztársasági rendszer teljes tagadásának talaján állt, így az új magyar államot „őszirózsáskerti ünnepélyből származott rongyos”, „nyavalyás burzsoá köztársaság”-nak”, míg a köztársaságot védő szociáldemokratákat gúnyosan „az alkotmányos módszer apostolainak” és a „parlamentari kretinizmus gyógyíthatatlan betegeinek” titulálták.¹⁶ A *Vörös Újság* idézett számában szocialista forradalmiságból is tovább oktatták a „messiásváró hitegetőknek” nevezett szociáldemokratákat, kategorikusan kijelentve, hogy a proletárság egyetlen feladata „az utolsó, döntő harcra” való felkészülés lehet. „Aztán pokolba az alkotmányozó nemzetgyűléssel. Kézbe a hatalmat, aztán előre a proletárdiktatúrára keresztül a nemzetközi forradalom útján a szükségszerűség birodalmából a szabadság országába...”¹⁷ – hirdette a bolsevik utat vehemensen a KMP szócsöve. Pár nappal később újabb cikkben támadtak, melynek végén záró jelszóként fogalmazták meg: „Pokolba az alkotmányozó gyűléssel!”¹⁸ 1919 márciusára a kommunista párt már egyenesen a munkásság elárulásának nevezte a válságoktól sújtott, ingatag köztársaság szociáldemokraták általi fenntar-

¹⁴ *A magyar proletárruralom avató ünnepe az Országház téren.* Népszava, 1919. március 25. 5.

¹⁵ *Nem kell alkotmányozó gyűlés.* Vörös Újság, 1918. december 7. 7.

¹⁶ *Ellenforradalom.* Vörös Újság, 1918. 12. 11.

¹⁷ *Nem kell alkotmányozó gyűlés II.* Vörös Újság, 1918. december 11. 2.

¹⁸ *Pusztuljon a nemzetgyűlés!* Vörös Újság, 1919. december 14. 2.

tását, a nemzetgyűlés mindenhatóságát hangoztató politikai irányvonalat pedig „hasznavehetetlen lomtárba való ócskaságnak” tartották.¹⁹

A népképviselési parlamentarizmus korabeli kereteinek teljes tagadása folytán a Tanácsköztársaság időszakában az Országház funkcionális és szimbolikus szerepének átértékelése, sőt újradefiniálása megkerülhetetlenül szükségessé vált. Az épület elfoglalásának jeleznie kellett az 1918 előtti „úri” Magyarország felett aratott győzelmet, de a tanácsok hatalmára alapozott kommunista államrend új eszmeiségét is tükröznie kellett. Az Országháznak, melyet Steindl Imre az ezeréves magyar államiság szimbolikus templomának tervezett, a történeti alkotmányt alapjaiban elvető Magyarországi Tanácsköztársaság jelképes épületévé kellett válnia.

A birtokbavétel

Az épület birtokbavétele során kezdetben a gyorsan meghozható, praktikus akciók domináltak, melyek következtében a törvényhozás épülete merőben új funkciót kapott. A történethez hozzátartozik, hogy az Országház tereinek eredeti rendeltetésüktől való eltérése nem 1919 márciusában kezdődött,²⁰ de az épület funkciójában és hivatali szerveinek életében mégis a Magyarországi Tanácsköztársaság időszaka eredményezett gyökeresebb változást. Kezdeti lépésként az Országházat a Magyar Tanácsköztársaság Házára keresztelték át. Felügyeleti jogköreit eleinte a belügyminisztérium örökébe lépett Belügyi Népbiztosság, majd 1919. július 4-től a Forradalmi Kormányzótanács elnöke, Garbai Sándor gyakorolta.²¹ A Házmagyi Hivatal alternatívájaként 1919 áprilisában létrehozták a Magyar Tanácsköztársaság Háza Gondnoki Hivatalát is. Vezetője egy negyvennyolc éves kommunista párttag, az 1919 február végén Kun Bélával együtt letartóztatott volt cipézmester – más források szerint szabó –, Engländer Fülöp lett.²²

1919 áprilisától szinte az Országház egésze a törvényhozói munkától eltérő rendeltetést nyert. A folyosók szobáiban a diktatúra kikiáltását követően gombamód szaporodó különféle szervezetek lettek elhelyezve, a reprezentatív terekben pedig számos párt- és kormányzati szervezet tarthatott szinte hétről-hétre gyűléseket és propaganda-előadásokat. Ily módon a városi munkások sokasága kerülhetett be az Országház mindaddig limitáltan látogatható termeibe.

1919 áprilisának végén a korábban idekerült hivatalok és szervezetek mellé a Szakszervezeti Tanács,²³ a Vallásügyi Likvidáló Hivatal,²⁴ a Ruzsna-Krajnai Népbiztosság,²⁵ a Szociális Termelés Népbiztossága mész- és cementipari szakosztálya,²⁶ valamint a Magyarországi Szocialista Párt titkársága²⁷ is elhelyezést nyert az épületben. 1919 májusára már csak a főrendiház és a képviselőház főemeleti szobái voltak szabadok. Ekkor a főrendiház helyiségeit

¹⁹ *A proletariátus és a nemzetgyűlés*. Vörös Újság, 1919. március 8. 1.

²⁰ B. Müller Tamás: *A képviselőház hivatali vezetőinek jelentése a tanácsköztársaság alatt történt országgházi eseményekről*. Aetas, 31. évf. (2016) 1. sz. 195–208.

²¹ Imre Magda – Szűcs László (szerk. és bev.): *A Forradalmi Kormányzótanács jegyzőkönyvei, 1919*. Budapest, 1986. 462.

²² Engländer Fülöp-ről lásd: Müller Tamás: *Vörösteror az Országgházban, 1919*. Budapest, 2016. 37.; *A kommunisták ügye*. Népszava, 1919. március 1. 4.

²³ Közli a *Népszava*, 1919. április 27. 11.

²⁴ Közli a *Népszava*, 1919. április 20. 10.

²⁵ *Be a Vörös Gárdába*. Népszava, 1919. április 27. 4.

²⁶ Közli a *Népszava*, 1919. április 29. 11.

²⁷ *A párttitkárság helyiségei*. Népszava, 1919. április 29. 11.

birtokba vette a Tanácsköztársaság állambiztonsági szerve, a Belügyi Népbiztosság Politikai Nyomozó Osztálya.²⁸

1919. áprilisának végén a korábbi Székely Nemzeti Tanács főrendiházi helyiségeit megtartó Székely Szovjet – mint a Magyarországi Szocialista Párt egyik tagszervezete – szervezett gyűléseket a főrendiházi ülésteremben, arra bízta a fővárosi székelységet, hogy a román támadások visszaverése érdekében lépjenek be az akkor szerveződő magyar Vörös Hadseregbe.²⁹ 1919. április 20-án hasonló tartalommal tartottak gyűlést a budapesti pincérek is az Országház kupolacsarnokában.³⁰

A képviselőházi ülésteremben április végén, majd május 10-én az ugyancsak az Országházban szobát kapó Magyarországi Szocialista Párt nőtitkársága indított tanfolyamot agitátornők képzésére,³¹ május 13-án a „Szellemi munkások elhelyezkedése a kommunista társadalomban”,³² május 17-én „Napfürdőtelepeket, egészségügyi berendezéseket a proletárnak!”,³³ május 22-én „A kommunizmus kezdete”³⁴ címmel rendeztek propaganda-előadásokat. Május közepén maga Kun Béla is előadásorozatot tartott itt, amire külön jegyet kellett váltani a párttitkárságon.³⁵

Az Országház április-májusi birtokbavételét látva elmondható, hogy ha március 25-én a diktatúra avatóünnepére kapcsán a *Népszava* képletesen azt írhatta, hogy a cifra tornyú palota a népé lett egészen, úgy 1919. májusára a nép és az új hatalom képviselői a valóságban is birtokba vették az épületet. 1919. májusát követően az Országház folytatólagos funkcionális transzformációját azonban már nemcsak a benne maradt üres helyiségek száma, hanem a diktatúra létének állandó veszélyeztetettsége is lassította.

A parlament kisajátításával párhuzamban természetesen az előtte elterülő tér is a diktatúra céljait szolgáló eszmeiségnek rendelődött alá. A proletárdiktatúra avatóünnepének napjától kezdve az Országház tere a Tanácsköztársaság udvari színpada lett. Sem addig, de azóta sem volt arra példa, hogy egy hatalmon lévő politikai erő ilyen gyakorisággal használja fel az Országház terét saját politikai üzeneteinek közvetítésére. Terjedelmi okok és országházi kapcsolódásai miatt ezen eseménysorozatból a következőkben csak a május 1-jei rendezvényt tárgyaljuk.³⁶

Forradalmi majális – az Országház tér eszmei meghódítása

A legyőzött rendszer szellemiségével való leszámolást, illetve a proletárdiktatúra eszmeiségének győzelmét hirdette az a fővárosi szimbolikus térfoglalás, melynek során a diktatúra saját jelképeivel és rendezvényeivel árasztotta el a korábbi társadalmi-politikai elit által

²⁸ B. Müller Tamás: *A tanácsköztársaság politikai rendőrsége az Országházban*. In: Ligeti Dávid – Vörös Boldizsár (szerk): „...minden édenek neve vad poklokot büvöl...” A Magyarországi Tanácsköztársaság. Budapest, 2020. 173–190.

²⁹ B. Müller Tamás – Csorba György: *A Nemzet Főtere. A Kossuth tér története*. Budapest, 2020. 239.

³⁰ *Tízezer főből álló pincérandár*. *Népszava*, 1919. április 22. 7.

³¹ Közli a *Népszava*, 1919. május 10. 11.

³² Közli a *Népszava*, 1919. május 13. 10.

³³ Közli a *Népszava*, 1919. május 13. 10.

³⁴ Közli a *Népszava*, 1919. május 22. 10.

³⁵ Közli a *Népszava*, 1919. május 18. 10.

³⁶ A tér 1918–1919-es eseménysorozatához lásd: B. Müller Tamás – Csorba György: *Új igék új színpada. Az Országház tér 1918/19-ben*. In: Hermann Róbert – Ligeti Dávid (szerk): 1919 – A Nagy Szétesés. Budapest, 2020. 233–256.; B. Müller – Csorba: *A Nemzet Főtere*, 235–245.

birtokolt tereket.³⁷ E folyamatban az Országház tere kiemelt figyelmet kapott. A tér leglátványosabb kisajátítása és eszmei meghódítása a Tanácsköztársaság május 1-jei tömegrendezvényéhez kapcsolódik.³⁸

A hatalom új birtokosai 1919. április elején határozták el az első szabad május 1-jei ünnep megtartását. Ekkor még a diktatúra ideológiai megalapozása és a kommunista viláforradalom eljövételének megünneplése volt a szervezők elsődleges célja. Az idő előrehaladtával azonban az ünnepi propaganda kiegészült a szomszédos államok támadásai által veszélyeztetett proletárállam védelmével. A munkásosztály felszabadulását elhozó forradalom dicsőítése mellett így a propagandának fontos célja lett, hogy szűkülő társadalmi bázisában megerősítse az egység tartozás tudatát, és motiválja a munkásságot a diktatúra fegyveres védelmére. Erre a diktatúra vezetőinek különösen nagy szükségük volt, mivel az április 16-án a magyar területek ellen megindult román, majd április végén a cseh támadások keresztüztében nyilvánvalóvá vált, hogy megfelelő katonai védelem hiányában a diktatúra rövidtávon megbukhat.

A grandiózus ünnepnap szervezésére négy rendezőbizottságot alakítottak. A közterek díszítéséért felelős bizottságban az Országház tér és a Dunapart ünnepi kialakításának feladatát Faragó Géza³⁹ festő, plakátművész és színházi jelmeztervező kapta meg. A terület építészeti és művészi díszítéséért Bálint Zoltán és Jámbor Lajos szecessziós építészpáros lett felelős.⁴⁰

Bár e művészek semmilyen szalon nem kötődtek a szocialista munkásmozgalomhoz, sem a szocializmus eszmeiségével magukat eljegyző avantgárd és aktivista művészi körökhöz, számos korabeli íróhoz és művészhez hasonlóan a diktatúra szolgálatában mégis szerepet vállaltak. A plakátművészetben jártas alkotókat, mint ahogy az ünnepi dekorációk és kiállítási pavilonok építészeti tervezésében gyakorlott századfordulós építészeket minden bizonynyal szívesen fogadták, hiszen a díszítési munkákra kevesebb, mint két-három hét állt rendelkezésükre.

1919. május elsejére az Országház tér kiemelkedően összetett dekorációt kapott. Az oroszlanos főbejáratánál ácsolt deszkaszínpadon a Székely Szovjet tartott újabb toborzó gyűlést, mely alkalmából vörös szöveggel burkolták az egész főbejárat homlokzatát. A gyűlés után leleplezték Istók János székely szobrászművész Munka című fehér mészkőszobrát. Az alkotás egy óriási követ emelő mezítelen férfit ábrázolt, amibe nem volt nehéz beelátni az új világot építő elszánt munkásságot. A délutáni órákban a színpadról Zerkovitz Béla varietéműsorát hallhatták a Royal Orfeum előadásában. A küszöbön álló és a világ kontinenseit vörösbe borító viláforradalom üzenetét a képviselőház és a főrendiházi homlokzat előtt felállított egy-egy óriási vörös földgömb közvetítette. A téren emellett helyet kapott Lenin és a

³⁷ Lásd bővebben: Vörös Boldizsár: *Károlyi Mihály tér, Marx-szobrok, fehér ló. Budapest szimbolikus elfoglalásai 1918–1919-ben*. Budapesti Negyed, 8. évf. (2000) 3-4. sz. 144–172.

³⁸ Az esemény részletes feldolgozásához lásd legújabbban: Bödök Gergely: *A nagy vörös május – A Magyarországi Tanácsköztársaság erődemonstrációja*. <https://www.clioinstitute.hu/single-post/1919-majus-1>. (letöltés: 2021. júl. 1.)

³⁹ Faragó Géza (1877–1928) festő, grafikus, jelmez- és díszlettervező, plakátművész. A szecessziós plakátfestészet terén tanulmányokat folytatott 1898-ban Párizsban, Alfons Mucha műhelyében is. Hazatérése után a Nemzeti Szalon és a Képzőművészeti Társulat kiállításain jelentkezett, de leginkább kereskedelmi plakátművészként, könyvillusztrátorként és színházi jelmeztervezőként lett közismert tagja a századfordulót követő fővárosi művészéletnek. Szendrei János – Szentiványi Gyula (szerk.): *Magyar Képzőművészek Lexikona*. Budapest, 1915. 465–466.; Éber László (szerk.): *Művészeti Lexikon*. Budapest, 1935. 305.

⁴⁰ *Budapest díszítése május 1-én*. Építő Ipar – Építő Művészet, 1919. május 4. 110.

pár hónapja meggyilkolt német forradalmár, Karl Liebknecht hófehér gipszszobra is.⁴¹ Felhasználásukkal a Tanácsköztársaság propagandájának formálói igyekeztek úgy beállítani az új típusú rendszert, mint ami a kommunista világforradalom előharcosainak törekvéseit valósítja meg.⁴²

Az átalakítás leglátványosabb eleme az a fából ácsolt hatalmas antik templom volt, amit a tér déli parkjában álló Andrassy-lovasszobor köré építettek. Az épületet a Munka templomának keresztelték el, melyre a „Dicsőség a munkának” feliratot helyezték. Két rövidebb fala előtt a párkányokra Kisfaludi Strobl Zsigmond készítette el az Őszirózsás katona című, 1918 őszen megmintázott forradalmi szobrának életnagyságúnál nagyobb gipszmásolatait, azzal a fontos különbséggel, hogy az októberi forradalom eszmeiségét elvető kommunista diktatúrában a művész az őszirózsás sapkát már lehagyta a katonák fejéről. A háromméteres gipszmásolatok így a proletárdiktatúrát védő vörös katonák agitatív alakjai lettek. Az építmény falazatán Faragó Géza és Székely Andor⁴³ négy allegorikus pannója⁴⁴ futott végig, melyekből csak a két rövidebb oldali, de így is nagy méretű (2×5 méteres) alkotás maradt fent. Ezeket két mezítelen nőalak – a Forradalom és a Világszabadság – vonta büvkörébe a munkás és földműves szakmák csoportjait megszemélyesítő alakokat.⁴⁵

Faragó–Székely: Világszabadság, 1919

A Világszabadság című alkotás közepén a hófehér bőrű nőalak – mint a világ összes proletárját felszabadító szabadság – nemcsak a *nuda veritas*, vagyis az eszmeiség tiszta, megdönthetetlen igazságaként van jelen, hanem nőiségében egyben a sérülékenység alakjaként is értelmezhető, amit követőinek mindenáron védelmezniük kell. E kép bal oldalán a

⁴¹ Markója Csilla: „Vörös posztó”. *Városinstalláció 1919. május 1-én a források tükrében*. Enigma, 25. évf. (2018) 94. sz. 204–206.

⁴² Vörös Boldizsár: *Árpád helyett Marx, József főherceg helyett Lenin. Történelmi személyiségek elutasítása és méltatása a Magyarországi Tanácsköztársaság hivatalos jellegű anyagaiban*. Történelmi Szemle, 41. évf. (1999) 3-4. sz. 407.

⁴³ Székely Andor (1877–?) Budapesten, Nagybányán, Münchenben és Párizsban végezte tanulmányait. Budapesten mint akvarellista és grafikus aratott sikereket. Éber (szerk.): *Művészeti Lexikon*, 494.

⁴⁴ A pannó nagy méretű fakeretre feszített, papírvászonra készített temperafestmény.

⁴⁵ A két pannó 1959-ban a Legújabbkori Történelmi Múzeum birtokába került, LTM.60.129-130. számon (Dicsőség a munkának I. és II. pannó (papír, vászon, tempera, 207x567 cm). Rendszerváltás utáni sorsuk egyelőre feltáratlan. A tanulmányban az *Ország-Világ* folyóirat 1971. március 25-i számában megjelent pannók másolatait közöljük.

földműves szegényparasztság és attribútumai – a kasza, a sarló, a kéve, a kenyér és a víz-hordó kancsó –, míg a jobb oldalán a munkásság alakjai és attribútumai – így például a bányász és gyári munkás csákánnyal és fogóval, az építőmunkás házzal és a tanuló ifjú – nyertek ábrázolást.

A Forradalom című pannó dinamikusabb. A képen a forradalom allegorikus nőalakja lendületesen és dacos arccal vezeti izmos oroszlánok által közrefogva a dolgozók népét a végső győzelemre. Az ugyancsak hófehér, mezítelen női alak egyértelmű forradalmi eszmeiséget hordozó attribútumokkal van felruházva. Magasra és előre tartott jobb kezében vörös lobogó leng, baljában a munkásságot és az erőt jelképező kalapácsot markol. Fején a Nagy Francia Forradalom által a forradalmiság egyetemes jelképévé tett frígiai vörös sapka.⁴⁶ Követői áhítattal és elszántsággal vonulnak utána. A képet a proletárforradalmat szolgáló vörös katonák fegyveres alakjai zárják.

Faragó–Székely: Forradalom, 1919

Az említett allegorikus tartalmak mellett mindkét festményen leomló vörös virágok sokasága jelenik meg, ami jelképként általában a békét és harmóniát van hivatva közvetíteni, valamint az abból fakadó, gyümölcsöző jövőt.⁴⁷ A vörös színű virágszirmok valószínűsíthetően a felszabadult munkásság boldog jövőjét jelképezik. A szimmetrikus, két oldalán egymás felé néző alakokkal lezárt Világszabadság kompozíciója is ugyanezt a harmóniát igyekszik sugallni, tengelyében a kép főalakja áll, két oldalán a felszabadított proletariátussal.

A befutott jelmez- és díszlettervező, szecessziós mesekönyv-illusztrátor és plakátművész Faragó szemében a diktatúra propagandájának irányítói csak egy újabb színházi rendezőt vagy egy mágnás megrendelőt jelenthettek. A feladat nem volt idegen a számára, annak ellenére, hogy jóval összetettebb volt, mint pusztán egy Törley pezsgő, egy üveg Gottlschlig-rum vagy éppen egy Dreher csokoládé reklámpakátjának művészi kivitelezése.⁴⁸ Itt most nemcsak egy árucikket kellett eladnia, hanem egy egészen új és más világ életérzését, a kommunisták által vágyott új korszak propagandisztikus, monstre színdarabjának köztéri díszletét kellett megalkotnia. A festőpárosnak tehát nemcsak számukra teljesen idegen tartalomhoz kellett nyúlniuk, hanem igen összetett kompozícióalkotási kényszerrel is szembesültek.

⁴⁶ Ring Gizella: *A Magyar Munkásmozgalmi Múzeum jelvényei*. In: Hollós Alfréd (szerk.): *A Magyar Munkásmozgalmi Múzeum Évkönyve, 1981–1982*. Budapest, 1983. 199.

⁴⁷ Aradi: *A szocialista képzőművészet jelképei*, 253.

⁴⁸ Mesekönyv-illusztrációi mellett Faragó Gézát e plakátjai tették igazán ismertté.

Egy óriási, több mint ötven négyzetméteres felületen kellett ábrázolniuk a Tanácsköztársaság május elseji legitimációs, agitatív, új hagyományt teremtő köztéri narratívájában a munkásmozgalom felszabادلás felé tartó folyamatát.

A korabeli fotókon az is jól látszik, hogy a Munka temploma csúcsára egy vörös csillagos koszorút is elhelyeztek. A csillagra az alkotók a munkáserőt jelképező kalapácsot festették fel, amit egy erős kéz tartott a markában. Az építmény két timpanonjának közepére pedig egy-egy Nap-szimbólum is felkerült, amelyek a proletárforradalom eszmeiségének világosságot hozó erejét hirdették.⁴⁹

A fővárosi szimbolikus térfoglalások sorában érdekes módon az Országgyűlés épülete sokáig nem kapott forradalmi tartalmat. Mintha a hatalom birtokosai bizonytalankodtak volna, hogy mit is kezdjenek ezzel a számukra óriási, művészeti stílusában idegen, a helytől multbéli politikai tartalmú és funkciója folytán pedig egyenesen ellenséges történelmi vázlat-színnel. A bizonytalankodás júniusra azonban már megszűnt, és a Tanácsköztársaság döntéshozói elhatározták, hogy az épületnek ugyancsak szimbolikus, egyben hosszú távú szerepet szánnak. Ennek jegyében ült össze az Országházban a Magyarországi Szocialista Párt gyűlése, majd pedig a Tanácsköztársaság legfőbb döntéshozó szerve, a Szovjetkongresszus, vagyis a Tanácsok Országos Gyűlése (TOGY)⁵⁰ is. Mindezzel kezdetét vette az Országház új tartalommal való feltöltése, mely egyértelműen a végleges rendszerváltás tudatát volt hivatva rögzíteni, tudatosítani a diktatúra hívei és ellenségei számára egyaránt.

Kongresszusi kulisszák

A munkások, katonák és földműveszegények tanácsainak országos kongresszusa, vagyis a Tanácsok Országos Gyűlésének összehívásáig a Forradalmi Kormányzótanács – mint a diktatúra kormánya – a teljes állami főhatalom birtokában volt. Bár a tanácsállam legfőbb államhatalmi szervének, a TOGY-nek a rendszer megszilárdításában kezdetben fontos szerepet szántak, egybehívása mégsem a tervek szerint alakult. Az 1919. április 7–14. között megtartott tanácsválasztásokat követően a Forradalmi Kormányzótanács a TOGY összehívását május 4-ig, de legkésőbb május 10-ig le akarta bonyolítani. Ezt megelőzően a szociáldemokrata–kommunista pártegyesülést szentesítő, a párt jövőjét megalapozó pártkongresszust május 3-ra kívánták összehívni.⁵¹ A román és cseh támadások nyomán labilissá vált politikai helyzetben azonban ez lehetetlenné vált. A Vörös Hadsereg május végi katonai sikerei következtében azonban a közvetlen fenyegetettség csökkent, így újból megnyílt az út a rendszer intézményes megszilárdítása előtt. A Tanácsok Országos Gyűlésének összehívását május 23-án rendelték el, az ülésszak első napját június 14-ben határozták meg.⁵²

A Kormányzótanács elnöki hivatala a szovjetkongresszus előkészületi munkálatainak tervezetét május 30-án készítette el. Petneházy László, a tervezet szövegezője – aki korábban és a diktatúra után is az aktuális miniszterelnökség elnöki hivatalának tanácsosa volt – azt vélelmezte, hogy a TOGY június 14-én a „volt országgyűlési épületben, a volt képviselőházi ülésteremben” fog összeülni, bár azért bizonytalanságának is hangot adott, jelezve, hogy

---

⁴⁹ A Munka Háza dekorációihoz lásd: Magyar Nemzeti Múzeum (MNM) Történelmi Fényképtár, Leltári szám: 90.372 sz., 50.256 sz., 70.236. sz.

⁵⁰ A Tanácsok Országos Gyűlését a tanácsválasztásokat követően megalakult kerületi, megyei és városi tanácsok küldöttei alkották. Emellett a TOGY-nek tagjai lettek automatikusan a Budapesti Központi Tanács nyolcvan fős intézőbizottsága tagjai, illetve a Népgazdasági Tanács ötven fős küldöttsége is.

⁵¹ A *Forradalmi Kormányzótanács jegyzőkönyvei, 1919*, 281., 296.

⁵² Pecze Ferenc: *A Tanácsok Országos Gyűlésének munkájáról*. In: Halász Pál (szerk.): *Tanulmányok a Magyar Tanácsköztársaság államáról és jogáról*. Budapest, 1965. 18–19.

erről a Kormányzótanács még nem döntött.⁵³ Az Országház mint a Tanácsköztársaság leendő „parlamentjének” helyszíne tehát május végén még egyáltalán nem volt evidencia. Korábban megerősíti ezt a *Pesti Hírlap* április 11-i száma is, melyben azt írták, hogy a gyűlés ekkor még nem a parlament épületében tervezték megtartani, hanem ideiglenesen a Budapesti Munkás- és Katonatanács épületét, a Városi Színházat szemelték ki erre a célra, amíg méltó helyszínt nem találnak az „új Magyarország parlamentjének”. A beavatott cikkíró szerint a Kormányzótanács azt akarta, hogy a szovjetkongresszus még véletlenül se emlékeztessen „a régi gőgös osztályparlamentre”, és hogy „annak rothadt levegője meg ne fertőzze a munka jegyében összeülő proletár törvényhozást”.⁵⁴ A TOGY szervező irodáját május végén mindenesetre már az Országházban helyezték el.

Nemcsak a TOGY helyszíne kérdésében, hanem a végül június 12–13-án megtartott pártgyűlés helyszínének kijelölésében is bizonytalanságok fedezhetők fel. Május 28. és június 7. között a *Népszava* szinte minden száma közölte a kongresszus meghívóját, de abban pontos helyszínt nem jelölt meg. Valószínűleg a Magyarországi Szocialista Párt egyes tagjai sem tudták egykönnyen elfogadni az Országház épületét és annak eszmei tartalmát. De az is elképzelhető, hogy megvárták azt a pontot, amikor már biztosnak látszott, hogy az Országházat „ideológiailag” is megfelelően fel tudják készíteni az alkalomra. A *Népszava* csak június 8-án közölte először, hogy a pártgyűlést a főrendiházi teremben fogják megrendezni.⁵⁵ A terem megjelölésében sem egységesek a korabeli lapok. A *Népszava* június 14-én egy rövid humoreszket közölt, amelyben kriptákból előmászó, idős, süket, aluszékony, vagyis tökéletesen inkompetensnek beállított grófok játszották a főszerepet, akik éppen a főrendiházban üléselő pártgyűlésbe csöppentek.⁵⁶ Egy nappal előtte viszont ugyanezen orgánum a pártgyűlés megnyitójáról szóló vezércikkében a képviselőházi üléstermet jelölte meg helyszíneként.⁵⁷ A bizonytalanságot az *Ember* című hetilap sem oszlatja el, mely szerint a főrendiházi ülésterem elnöki emelvényét június első hetében már vörös drapériákkal díszítették fel a pártgyűlésre.⁵⁸ Feltételezhető, hogy a pártgyűlés mindkét üléstermet használatba vette. Az biztosan állítható viszont, hogy 1919. június 11-re a TOGY képviselőházi ülésének már eldöntött tény volt. Ekkor a *Népszava* azt közölte, hogy az Országos Gyűlésnek szüksége lesz az országházi termekre, így a Szocialista Pártot kiköltöztetik az épületből.⁵⁹

A *Népszava* külön kiemelte a pártkongresszusra átalakított képviselőházi ülésterem látványát. A helyiség dekorációját egyenesen az új világot teremtő, új tartalmat hozó politikai munka jelképes megtestesülésének állította be. A beszámoló jelentőségteljesen adott hangot annak, hogy „az elnöki emelvény fölött, a »magyar szent korona« helyén frígiai sapkás, kemény nézésű munkás tekint le, szíve fölött a szovjetek jelvénye – az ötágú csillag. A falakon freskók: nem a »történelmi nagyságok« képei, nem »dicsőséges« csataképek; új érzések ecsetvonásai pingálódtak föl szimbólikus, nagyszerű dísszé...” A lap kiemelte továbbá, hogy a párt tagjaiban sem meghatódottságot, sem elfogódottságot nem váltott ki az új tartalmú freskók ellenére továbbra is csillogó, aranyozott, díszes helyszín, mivel a korábbi munkások

⁵³ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL) K 26 601f. 1919-I-2901.

⁵⁴ *Két hét múlva összeül a tanácsok kongresszusa.* Pesti Hírlap, 1919. április 11. 3.

⁵⁵ *A pártgyűlési küldöttek figyelmébe!* Népszava, 1919. június 8. 3.

⁵⁶ *A kongresszus látogatói.* Népszava, 1919. június 14. 11.

⁵⁷ *A pártprogram a pártgyűlés előtt.* Népszava, 1919. június 13. 1.

⁵⁸ *Főrendiház.* Az Ember, 1919. június 12. 8.

⁵⁹ *A párttársaság új helyszínei.* Népszava, 1919. június 11. 11.

keze munkáját dicsérte az ülésterem minden szeglete. „Ismerik, elvették tőlük és most – visszavették” – fejezte be gondolatmenetét a vezércikk írója.⁶⁰

Jelképekben bővelkedő stílusban írta meg a Tanácsok Országos Gyűlésének sajtóirodája is a napilapoknak szánt nyers összefoglalót a tanácskongresszus második, de egyben első országközi üléséről. A TOGY megnyitó ülését – talán ugyancsak jelképesnek tekinthető okokból – végül a Városi Színházban tartotta meg, ahol Garbai Sándor a következő mondatban foglalta össze a kongresszus legfőbb feladatát: „*Ennek az országnak ezer esztendő alkotmányát temetik önök a mai napon.*”⁶¹ A TOGY a megnyitásának másnapján át is helyezte üléseit az ezeréves magyar alkotmány templomának tervezett Országházba, hogy e temetésnek jogi és merőben szimbolikus keretet adjanak.

A TOGY sajtómunkása a következőképpen taglalta a teremben végbevitt változásokat.

„[A] falról lekerültek [a] hazug történetírás illusztrációi és helyüket olyan falfestmények foglalták el[,] melyek a munka győzelmét allegorizálják[.] [Az] elnök feje fölött munkásszimbólumok vannak[,] emelvény oldalán pedig ötágú szovjet csillag[.] [Az] emelvény uralkodó színe vörös[,] és [az] oszlopokat vörös drapériák kötik össze[.]”⁶²

A sajtóiroda beszámolt arról az igencsak jelképes változásról is, ami a teremben ülő népbiztosok és az egyszerű munkásság közötti egyenlőség üzenetét, valamint a tanácskormánynak a korábbi „úri” politikai elitől való különbözőségét tolmácsolta. Az ülésteremben ugyanis a kormánytagok ülőhelyeül szolgáló korábbi bordó bársonyszékeket egyszerű faszékekre cserélték. A jelképes akció üzenetét a lapok azonnal dekódolhatták, így például a *Miskolci Napló* is. „A korrupció világával együtt elsöprődtek a piros bársonyszékek is” – közvetítette az üzenetet a lap, megjegyezve egyben az ülésterem dekorációiról, hogy a „falakról lekerültek a nagytökés osztályhatalmat szilárdító s dicsőítő felírások és festmények. Az életre kizárólag feljogosító munka szimbólumai díszítik a termet.”⁶³

Miután május végére, június elejére a hatalom birtokosaiban megszületett a döntés az Országház diktatúrabeli funkciójáról, a Kormányzótanácsnak és a Belügyi Népbiztosságnak mindösszesen egy-két hetük maradt, hogy nemcsak személyzetében és felszereltségében, de művészi megjelenésében is megfelelő helyszínné alakítsák át a parlament épületét. A rendszer lényegéből természetesen következett – ami végül az idézett korabeli beszámolók reakcióiból is látszik –, hogy a századfordulón épült ülésterem dekorációjának 1919 júniusában immár nem az ezeréves magyar államiság jelképrendszerét, hanem az ezekkel szakító tanácsállam új társadalmi és politikai berendezkedését kellett hirdetnie. Az ülésterem 1919. júniusi dekorációjáról fennmaradt egyetlen fotó alátámasztja a korabeli beszámolók sorait, miszerint a díszlet jól érzékeltette az új és a régi rendszer közötti szakítást.⁶⁴

A képviselőházi ülésterem művészi átalakítását az Országház gondnoka, Engländer Fülöp végeztette el ugyancsak a Faragó–Székely festőpárossal. A művészek – valószínűleg a szűkös határidő miatt – úgy oldották meg a feladatot, hogy a Munka templomának rövidebb oldalaira készített pannóikat egyszerűen kiállították az ülésteremben is, s azok pontosan eltakarták Vajda Zsigmond 1901-ben festett freskóit az elnöki emelvény két oldalán. A Forradalom című festmény az első népképviseleti országgyűlés megnyitását ábrázoló alkotást, míg a Világ szabadság I. Ferenc József megkoronázásának jelenetét takarta el. Az elnöki pulpitus felett látható magyar királyi családok címereit az egyes kiemelt szakmák jelképeivel fedték

⁶⁰ *A pártprogram a pártgyűlés előtt.* Népszava, 1919. június 13. 1.

⁶¹ *A magyarországi tanácsok első országos gyűlése.* Népszava, 1919. június 15. 2.

⁶² MNL OL K 805 60of. Tanácsok Országos Gyűlése 1/6.

⁶³ *A tanácsok országos kongresszusának vasárnapi ülése.* Miskolci Napló, 1919. június 17. 2.

⁶⁴ MNM Történeti Fényképtár, Leltári szám: 39. sz.

el, ezzel kívánván hangsúlyozni a munkásság és földműves szegényparasztok forradalmi egységét. A kőműveskanál az építő munkásokra, a körző-vonalzó a műszaki szakmákra, a tekerő-szorító az asztalosokra és faipari munkásokra, a fogaskerék a gépipari munkásokra, a kalapács – bár önmagában a munkáserőt jelképezte – itt most a bányamunkásokra, végül pedig a sarló a parasztságra utalt.

Faragó–Székely: Anya gyermekével – Vörös proletár – Magvető

A festők a Magyar Királyság angyalos címerét, amely az elnök feletti falszakasz közepén található, a Vörös proletár című pannóval helyettesítették. A képen egy elszánt arc kifejezésű férfi látható, fején az egyetemes forradalmiság jelképével, a vörös frígiai sapkával, szíve felett pedig a szovjet vörös csillaggal. Az emelvény melletti két terembejárat felett, az üres márványfalakra további nagyméretű képeket alkottak. A Forradalom mellé így került fel a Magvető, amely az új világot teremtő forradalmi munkát ábrázolta. A Világszabadság mellé a Proletár anya gyermekével című kép került elhelyezésre.⁶⁵ E művek máig fennmaradtak, de a már említett fotón jól kivehető, hogy Faragóék a karzati oldalak falaira további alkotásokat is elhelyeztek, melyek azonban elpusztultak vagy elkallódtak. Mivel a festmények papírvásonra készültek, így a teremben az eredeti századfordulós freskókat károsodás nem érte. A fotó egyben arról is tanúskodik, hogy a magyar alkotmányos folyamat megszakítását az ülésteremben mindaddig kiemelt helyen kiállított Corpus Juris Hungarici kötetének eltávolításával is egyértelműen jelezni kívánták.

Míg az Andrásy szobor elfedésére épített antik templom letisztult falfelületei egyértelműen befogadták a pannókat, addig a képviselőház üléstermének aranyozott, gótikus fiülkéi és márvány falfelületei idegen környezetül szolgáltak az elhelyezett szecessziós munkásmozgalmi jelképrendszernek. Talán ennek is köszönhető, hogy Faragóék minden igyekezetük

⁶⁵ Vörös proletár, MNM TK, leltári szám: LTM.60.126.; Magvető, MNM TK, leltári szám: LTM.60.127., Anya gyermekével MNM TK, leltári szám: LTM.60.128. A tanulmányban közölt képek forrása: Aradi Nóra – Györfly Sándor: *A Magyar Tanácsköztársaság művészete*. Budapest, 1979.

ellenére sem nyerték el a diktatúra művészetpolitikusaiknak maradandó elismerését, akik végül úgy döntöttek, hogy az üléstermet hosszú távon nem az ő alkotásaikkal akarják díszíteni.

1919. július elsején a művészek azzal a kérelemmel fordultak a Belügyi Népbiztossághoz és az Országház gondnokához, hogy az ülésteremben kiállított két pannójukat, a Forradalmat és a Világszabadságot – melyekkel, mint írták, a „Tanácsok Országos Gyűlése alkalmából a Képviselőház üléstermét a mai kor szellemének megfelelően” feldíszítették – a tanácsállam vásárolja meg 10 ezer koronaért.⁶⁶ Kérelmük elutasítása esetén a festmények elszállítását helyezték kilátásba. Kérésüket Engländer Fülöp külön is tolmácsolta a népbiztosság felé. Levelében, melynek írásakor még nem ismerhette a rendszer mérvadó művészetpolitikusaik terveit, kihasználta az alkalmat arra is, hogy az ülésterem díszítésében végzett odaadó munkásságát is kiemelje. A festők kérelménél kétszerte terjedelmesebb levelében⁶⁷ kiemelte, hogy a TOGY idejére „a proletár-állam szellemének megfelelően” feldíszítette a termet, amelyhez nemcsak hogy új képeket rendelt Faragóéktól, de a két említett májusi pannót is „kikölcsönözte” tőlük. Engländer a Tanácsköztársaság Háza számára kívánta megvásárolni a két freskót, melyek 10 ezer koronás árát méltányosnak és meg nem nevezett művészeti szakemberek véleményére hivatkozva elfogadhatónak tartotta. A nyomaték kedvéért arra is felhívta a figyelmet, hogy a TOGY berekesztése után annak Intéző Bizottsága is ugyanabban a teremben tartotta az üléseit, emellett a népbiztosok és politikai agitátorok is használták a termet. Hangot adott ama félelmének, hogy a vásárlás elutasítása esetén az a „lehetetlen helyzet állna elő”, hogy „az ülésterem legszembeszökőbb felületén a proletárszellemmel ellentétben álló koronázási és törvényszentesítési mozzanatokra vonatkozó képek szereplnének”.

Az ügy elbírálása Garbai Sándor elnöki osztályához került, ahol a tapasztalt hivatalnok Petneházy július 5-én a Közoktatási Népbiztosság szakmai segítségét kérte a döntésben.⁶⁸ A népbiztosságtól július 21-én érkezett meg az elutasító válasz, melyben Lukács György – ekkor népbiztos-helyettes – kifejtette, hogy a két említett alkotást a Művészeti és Múzeumi Direktórium értékelése alapján nem tartja nagyra. Hangsúlyos véleményéből Faragóék kritikája mellett immár egyértelműen látszott, hogy a kommunista hatalom az Országháznak ekkor már fontos jövőbeli szerepet szánt. Kiemelte, hogy a néhány nap alatt elkészített májusi elsejei díszletek „sem kompositio, sem a művészi kivitel tekintetében nem alkalmasak a Tanácsköztársaság legnagyobb és legelőkelőbb tanácskozó termének díszítésére”, így azokat a művészek nyugodtan eltávolíthatják.⁶⁹ Mindemellett Engländerhez hasonlóan ő is úgy gondolta, hogy az eredeti falfestmények nem maradhatnak meg, de a gondnokkal szemben ezt immár a terem egészen új művészeti kialakításával kívánta elérni. Lukács György jelezte azt is, hogy ebből a célból már megkereste „legkiválóbb magyar festőművészeinket”, aminek eredményéről tájékoztatni fogja az elnökséget. Addig is felkérte az elnök titkárságát, hogy a terem belső képének megzavarása nélkül intézkedjenek a századfordulás falfestmények ideiglenes elfedéséről. Az esettel tökéletesen összecseng Pór Bertalan visszaemlékezése is. A Művészeti és Múzeumi Direktórium 1919-es vezetője visszatekintésében Faragóék pannóit impozáns munkának tartotta, de kiemelte, hogy azok csak egyetlen napra, a május 1-jei ünnepre készültek, melynek céljaira kiválóan megfeleltek, de további országházi elhelyezésüket nem javasolta. Lukáccsal egybehangzóan azt hangsúlyozta, hogy a „parlamentbe komplet-

---

⁶⁶ MNL OL K 26 1919-I-3061. tétel.

⁶⁷ Uo.

⁶⁸ Uo.

⁶⁹ Uo.

tebb dolgot” képzeltek el, melynek kivitelezését a művészeti direktórium kívánta megpályáztatni.⁷⁰

A feladattal a hatalomhoz közel álló aktivista művészeket akarták megbízni, így például Pór Bertalan és Uitz Béla is készített több freskótervet a Tanácsköztársaság Házába,⁷¹ melyek azonban a diktatúra július végi bukása miatt már nem készülhettek el. Ettől függetlenül az eset jól rávilágít arra, hogy a politikai vezetés ekkor már hosszú távú elképzelésekkel rendelkezett az Országháztól. Emellett az is kiviláglik, hogy a diktatúra kezdeti időszakával ellentétben 1919 júliusában az állami propaganda irányítói már fenntartásokat fogalmaztak meg a történelmi és szecessziós festészeti hagyományokat képviselő művészeket illetően. Ezt a változást tapasztalhatta Faragó Géza is, aki miután értesült az elutasító válaszról, a Kormányzótanács elnöki titkárságának vezetőjéhez intézett személyes hangvételi panaszlevelében igyekezett ügyüket jobbra fordítani. Ebben az ekkor kórházban fekvő festőművész a maga és Székely Andor rendkívül rossz anyagi helyzetére hivatkozva méltányos elbírálást kért. Élesen kikelt a Pór vezette művészeti direktórium szubjektív és diszkriminatív eljárása ellen. „Lehetetlenség, hogy extrémista irányú művészek, akik futurizmuson és kubizmuson kívül semmiféle őszinte és komoly meggyőződésű művészetet honorálni nem tudnak – más irányú művészek sorsában befolyást gyakoroljanak” – írta elkeseredve Faragó.⁷²

A diktatúra július végi bukása azonban pontot tett a művészpáros kérelmének ügyére, de az Országház művészi és ideológiai átformálásának terveire is. Ezáltal az ülésterem eredeti századfordulós falfestményei megmenekültek a pusztulástól, de egyben az említett 1919-es teremdekorációk is fennmaradhattak.⁷³ A pannókat az Országház pincéjében rejtették el, ahol fél évszázadig heverték titokban, míg az 1945 után immár évtizedekre berendezkedett kommunista diktatúrában újra előkerültek. 1959 márciusában a *Népszava* számolt be felfedezésükről, a Tanácsköztársaság emlékkiállításán mutatták be őket először,⁷⁴ majd pedig „Ünnepi dekoráció” címmel a Munkásmozgalmi Múzeum állandó tárlatának kiemelt műalkotásai lettek.⁷⁵ A látogatók számára Faragó és Székely alkotásaival a polgári származású festők diktatúra melletti kiállítását hangsúlyozták. A művészettörténészek viszont a Tanácsköztársaság sajátos festészeti eredményeiként tekintettek rájuk, és mint a „szocialista szecesszió” tartalmi és stílusproblémájának jellegzetes alkotásait tartották számon, kiemelve Faragóék munkájában az „elvi tisztázatlanság” és a „ki nem érlelt tematikai és formai megoldások” okozta hibákat.⁷⁶

⁷⁰ Dávid Katalin (szerk.): *A Magyar Tanácsköztársaság képzőművészeti élete*. Budapest, 1960. 147.

⁷¹ Uitztól két országházi freskóterv maradt fenn 1919-ből, az Építők és a Halászok. Lásd Halászok: SZM-MNG, Grafikai Osztály, ltsz.: 57.212; Építők: SZM-MNG, Grafikai Osztály, ltsz.: 69.120. Pór Bertalan országházi freskóvázlata Kompozíció címen maradt fent. Lásd SZE-MNG, Grafikai Osztály, ltsz.: 1919-566.

⁷² MNL OL K 26 1919-I-3061.

⁷³ A pannók közül a Proletár anya gyermekével, a Vörös proletár és a Magvető hármasa, illetve a Világszabadság és a Forradalom maradt fenn. E két utóbbi alkotás helye és sorsa azonban a Munkásmozgalmi Múzeum megszűnését követően még tisztázatlan.

⁷⁴ A történetet képaláírásban közli: *Népszava*, 1959. március 21. 8. A megtalálás körülményeit említi még Esti Béla, a Munkásmozgalmi Múzeum főigazgatója. *Munkásmozgalmunk Múzeuma*. Veszprémi Napló, 1979. március 21. 12.

⁷⁵ „A magyarországi munkásmozgalmi története” állandó kiállítás első szakaszának rendezőkönyve. Magyar Munkásmozgalmi Múzeum Közleményei, 1975. 2. sz. 79.

⁷⁶ Kiss Sándor: *Rajzok a Tanácsköztársaság idejéből*. In: A Legújabbkori Történelmi Múzeum Évkönyve, Budapest, 1959. 78.; Aradi Nóra – Györfly Sándor: *A Magyar Tanácsköztársaság művészete*. Budapest, 1979. oldalszám nélkül.

TAMÁS B. MÜLLER

From Haven of Tyrants to the House of the Soviet Republic

Political parties have always utilized symbolism to get their messages across, or build, strengthen, and mobilise their base. It can be present in the public actions of political figures, or in the use of certain symbols either visually or in language. This study analyses the use of the Hungarian Parliament Building as a political symbol in the Socialist movement of the first half of the 20th century and during the period of the Hungarian Soviet Republic.

The Parliament was used as a symbol to further society's understanding of the political goals and ideology of the Socialist movement, and later the Communist dictatorship, as well as to mobilise the regime's base. The first section of the article uses the articles of *Népszava* and the posters of Mihály Bíró to present how the Parliament was used in the political marketing and suffrage propaganda of the Social Democratic Party of Hungary. The second section examines the changes in the meaning of this symbol following the democratic revolution of October 1918. After the Social Democratic Party acquired leadership in Autumn 1918, and later when the Soviet Republic was established in March 1919, the symbol of the Parliament had to take on different meanings in propaganda. The final section of the article discusses the initial and long-term goals of this transformation process through the analysis of the works displayed at the Parliament Square during the regime's May Day celebration, and the decorations of the soviet congress and party congress in June 1919.